Sva lica perlica

Prošlost, sadašnjost i budućnost tradicijskog nakita

Sva lica perlica

Prošlost, sadašnjost i budućnost tradicijskog nakita

Izložbom Sva lica perlica – prošlost, sadašnjost i budućnost tradicijskog nakita autorice Bojana Poljaković Popović i Sara Vladić Ružić nastoje pokazati svu raznovrsnost tradicijskog nakita od perlica, ali također, ispričati priču o radu troje umjetnika koji su izradili komade izložene u okviru ove izložbe. Vinka Mareković iz Hrvatske, Ivan Terzić iz Srbije, Antonio Stojčeski iz Sjeverne Makedonije; tri nacije, tri dobi, tri različite životne priče povezane ljubavlju prema tradicijskom nakitu od perlica iz cijeloga svijeta. Izložba postavom posjetitelje upoznaje s različitim tehnikama izrade nakita i pokazuje bogatstvo Hrvatske, Srbije i Sjeverne Makedonije, ali i nekih vrlo udaljenih lokaliteta diljem svijeta. Izložbu prate i osobne priče autora nakita koji nam govore o svojim početcima, interesima, radu i planovima za budućnost kada je tradicijski nakit u pitanju. Sve izložene predmete izradili su spomenuti autori za vlastitu zbirku, ali i za zbirku Centra za tradicijsku kulturnu baštinu.

Sadržaj

Vinka Mareković 4
Đerdan, kraluš i perlice – tradicijski nakit hrvatske baštine 6
Tehnike za izradu nakita od staklenih zrnaca 8
Ivan Terzić 26
Nit koja povezuje: Tradicionalni nakit od perli u kulturi srpskog naroda 28
Antonio Stojčeski 49
Crtica o makedonskom ukrašavanju perlicama 51

Vinka Mareković

Vinka Mareković rođena je 24.12.1952. u Osijeku i od malena se počela baviti raznim tradicijskim tehnikama jer je, kako sama kaže, imala sreću da joj je moja majka voljela šiti, vesti, heklati i plesti pa je svoje znanje prenosila i na svoje četiri kćeri. Tako joj je rad s iglom postao vrlo blizak.

Oduvijek je voljela folklor i najveće veselje joj je bilo kada je mogla obući nošnju i ići na mimohod ili nastup. Folkloru se priključila već u školskim danima, a danas je dugogodišnji član Kulturno umjetničke udruge „Prigorec" iz Sesvetskog Kraljevca. Baš za potrebe folklorne skupine počela je izrađivati tradicijski nakit, a ozbiljnije se nakitom počela baviti prije 25 godina. Kako bi točno izradila replike nakita pohađala je tečaj izrade nakita u Centru za kulturu narodnig stvaralaštva u Dubravi u Zagrebu. U početku je izrađivala isključivo hrvatski tradicijski nakit od staklenih zrna iz cijele Hrvatske, kao i Hrvata iz BiH, Kosova te Vojvodine. Kada je napravila sve što je pronašla od hrvatskog nakita, nastavila je raditi nakit iz cijeloga svijeta. Motivacije joj ne nedostaje i svaki dan otkriva neku novu ogrlicu i pokušava odgonetnuti kako je ona izrađena. Posebno je ponosna na prvi samoborski kraluš i dugo joj je on bio „kraljica" nakita. Nakon njega bilo je i drugih, ali on je bio prva ljubav.

Inače je po zanimanju bila inžinjerka eletrotehnike u firmi Končar u kojoj je radila 30 godina i taj i sitiče kako taj tehničar u njoj oduvijek želi da nakit bude autentičan koliko god je moguće. Nastoji za svaki nakit napraviti nacrt izrade te zadržati tehniku izrade koliko je moguće kako bi komad izgledao što bliže originalu. Tijekom godina rada savladala je mnoge tehnike rada što joj pomaže da „odgonetne" kako nešto izraditi. Do originalnih komada dolazi po muzejima, u posudionici narodnih nošnji Centra za tradicijsku kulturnu baštinu te na slikama iz knjiga o nošnjama. Istražujući, često je surađivala s Muzejom Prigorja u Sesvetama, Etnografskim muzejom u Zagrebu i drugim gradovima te Centrom za tradicijsku kulturnu baštinu u Zagrebu. Često joj se donose pokazni primjerci nakita iz obiteljskih kolekcija. U većini slučajeva taj je nakit oštećen pa se može vidjeti i tehnika kojom je napravlje. Što se materijala tiče, gotovo je nemoguće raditi s orginalnim materijalima pa koristi zamjenske (umjesto koralja staklena zrna, umjesto pređe sintetički konac, umjesto konjske strune flaks). Najteže joj je pronaći odgovarajuću boju zrna, ali svjesna je da tradicija živi, mijenja se i prilagođava današnjim prilikama pa su promjene neminovne.

Sigurna je da ovaj zanat ima budućnost. Dokaz za to su brojni polaznici radionica izrade nakita od kojih mnogi već drže i svoje radionice i šire znanje. Na njihov rad vrlo je ponosna. Gospođa Vinka vrlo je aktivan i cijenjen edukator na ovom području, a o tome najviše govore mnogobrojne radionice koje je održala u Narodnom sveučilištu u Sesvetama, Narodnom sveučilištu Dubrava, osnovnim školama, kulturnim centrima i manifestacijama u Zagrebu. Posebno se ističe i njen rad u okviru projekta Hrvatska

Etnoriznica koji organzira Centar za tradicijsku kulturnu baštinu, a na kojoj kao demonstrator sudjeluje već 14 godina. Još jedna značajna suradnja bila je suradnji s Centrom za kulturu Narodnog sveučilišta Dubrava s kojim je sudjelovala na tri europska projekta u okviru kojih je razmjenila svoja znanja i iskustva o tradicijskom nakitu i njegovoj izradi, te tako surađivala s Poljskom, Portugalom, Mađarskom, Rumunjskom, Bugarskom i Češkom, koje je i posjetila tijekom projekta. Posebno je ponosna što je kroz europski projekt vještina izrade tradicijskog nakita uvedena u kurikulum Škole za modu i dizajn u Zagrebu gdje je kao vanjski suradnik vodila praktičnu nastavu. Njenje radionice i danas imaju međunarodni karakter i održavaju su u nekoliko država: Italiji, Austriji, Mađarskoj i Crnoj Gori. Produkte svog rada rado pokazuje pa je sudjelovala na velikom broju zajedničkih izložbi. Tu se izdvajaju godišnje izložbe u galeriji Oblok u Sesvetama, u Kulturnom centru Travno, Hrvatskoj kući u Beču, Konavoskoj kući u Čilipima, galeriji u Pečuhu i Muzeju u Mohaču u Mađarskoj, galeriji Stara skula u Goveđarima na Mljetu, u Tivtu u Crnoj Gori te u Rimu i Moliseu u Italiji.

Đerdan, kraluš i perlice – tradicijski nakit hrvatske baštine

Mihaela Živić, mag. etnologije i kulturne antropologije

Tradicijski nakit u hrvatskoj kulturnoj baštini zauzima posebno mjesto – ne samo kao estetski predmet nego i kao simbol društvenog statusa, obredni objekt i nosilac identiteta. Njegova raznolikost odražava složenu povijest, regionalne razlike, vjerske utjecaje i narodne običaje. Na tom raznovrsnom spektru ukrasnih oblika izdvaja se nakit od staklenih perlica, koji se u mnogim hrvatskim krajevima pojavljuje kao bitan dio ženske nošnje i obrednog života, osobito u Slavoniji, Baranji, Posavini, Moslavini i među Hrvatima Bosne i Hercegovine.

Stakleno zrnje, lokalno zvano perle, perlice ili perline, pojavljuje se još u 18. stoljeću, kad postaje dostupnije zahvaljujući trgovini i rastućem uvozu iz srednje Europe. Ogrlice izrađene od perlica – poznate kao kraluši, đerdani, redaljke i drugo – bile su važan dio ženske svečane, osobito svadbene nošnje.

Ogrlice od perlica posebno su rasprostranjene u Slavoniji i Srijemu, gdje se izrađuju tehnikom uplitanja staklenih perlica u pravilne uzorke – najčešće geometrijske ili cvjetne. Kraluši, koji se nose uz vrat, često su se izrađivali u geometrijskim, floralnim ili simboličkim uzorcima te imaju funkciju čipkastog ovratnika, dok su đerdani višeslojne niske nanizane na svilene ili pamučne niti, ponekad ukrašene metalnim križićima, medaljonima ili novčićima (Vrtovec, 1985).

Perlice su bile važan element ženske svakodnevice, ali i simbolički predmet: štitile su od uroka i izražavale pripadnost zajednici. Boje nisu birane nasumično – crvena je simbolizirala vitalnost i zaštitu, plava duhovnost, bijela čistoću, dok su tamnije nijanse označavale zrelost ili žalovanje. Ornamentika u kralušima često je bila apstraktna, ali je sadržavala elemente lokalnih značenja – križeve, cvjetne stilizacije, sunčane motive, „zvjezdice“ – sve elemente koji su odražavali svijet viđen očima seoskih žena.

Umijeće izrade nakita od perlica bilo je isključivo žensko područje, prenošeno usmenom tradicijom i praktičnim učenjem. Izrađivale su ga žene za sebe, za svoje kćeri ili za posebne naručitelje, a svaka je majstorica unijela vlastiti pečat u ritam boja, gustoću niti i završne detalje. Takav nakit bio je predmet ponosa, ali i ekonomskog resursa: mogao se mijenjati i prodavati, ali i čuvati kao obiteljsko blago.

Perlice su se izrađivale od raznih materijala, najčešće od stakla (venecijanskog porijekla), rjeđe od keramike, porculana ili koralja. Tehnike izrade uključuju:

- poplitanje perlica u uzorke (kraluši)

- nizanje perlica u višeslojne ogrlice (đerdani)
- kombinacije s metalnim križićima, medaljicama svetaca, novčićima i vrpcama.

Nakit je bio važan pokazatelj materijalnog bogatstva. Također, žene su se najviše kitile dok su se pripremale za udaju, odnosno dok su bile djevojke, a taj običaj opjevan je i u mnogim pjesmama (Klikić, 2024). Perlice su bile osobito važne u svadbenim običajima. Prema katalogu Mladenka u hrvatskim svadbenim tradicijama, mladenkina nošnja sadržavala je najraskošniji mogući nakit – složene ogrlice, kraluše, redaljke, križiće i zlatovez. Nakit je imao dvostruku ulogu: bio je znak obiteljskoga prestiža, ali i sredstvo simboličke zaštite mladenke u njezinu prijelazu iz djevojaštva u bračni život.

Slično bilježe i istraživanja o tradicijskom nakitu Hrvata u Bosni i Hercegovini, gdje je nakit važan dio svadbene opreme, osobito u Posavini, srednjoj Bosni i zapadnoj Hercegovini (Martić, 2006).

U današnje vrijeme perlice su predmet znanstvenog zanimanja, ali i ponovnog kulturnog oživljavanja. Brojne radionice, etnodizajnerski projekti i muzejske aktivnosti posvećeni su prenošenju znanja o tom obliku tradicijskoga ženskog stvaralaštva. Njihova se uloga danas prepoznaje kao važan dio nematerijalne kulturne baštine, što potvrđuju i aktivnosti institucija.

U suvremenom kontekstu, perlice nadilaze svoju funkciju i postaju simbol ženskoga rukotvorstva, povijesnoga sjećanja i lokalne estetike, zadržavajući ono najvažnije – priču o zajednici, obitelji i ženi.

Zaključno

Perlice u tradicijskom nakitu Hrvatske nisu tek ukras – one su znak, identitet i povijest. Njihov sjaj, boja i ritam svjedoče o generacijama žena koje su ih nosile i izrađivale s ponosom, osjećajem i znanjem. Na kralušima, đerdanima i redaljkama možemo iščitavati povijest sela, obitelji i sudbinā. Upravo zato nakit od perlica nije tek estetski predmet – on je narativ, ornament i simbol živoga kulturnog pamćenja.

Tehnike za izradu nakita od staklenih zrnaca

Vinka Mareković

Od pamtivijeka su ljudi imali potrebu za ukrašavanjem. Izrađivali su nakit od kostiju, kamenčića, drveta, školjki, poludragog kamenja, jantara, bisera, koralja i metalnih zrnaca.
Od početka 19. stoljeća nakit se izrađuje od staklenih zrnaca nastalih u tvornicama Italije, Njemačke i Češke.
U našim krajevima nakit je rađen uglavnom od koralja ili staklenih zrnaca različitih boja i veličine, često dopunjen srebrnim ili zlatnim novčićima ili kauri školjkama.
Nakit se izrađuje različitim tehnikama koje su zastupljene u svim krajevima svijeta.

1. Nizanje

Zrna se nižu na iglu i konac u niske, koje mogu biti jednostruke ili višestruke. Za višestruke niske često su veća zrna bila od puhanog stakla kako nakit ne bi bio pretežak. Nekad se umjesto konca upotrebljavala domaća pređa.

Koraljna ogrlica iz zagrebačkog Prigorja

2. Izrada mreže

Prateći nacrt za izradu nakita, iglom i koncem radi se mreža u kojoj se zrnca spajaju.

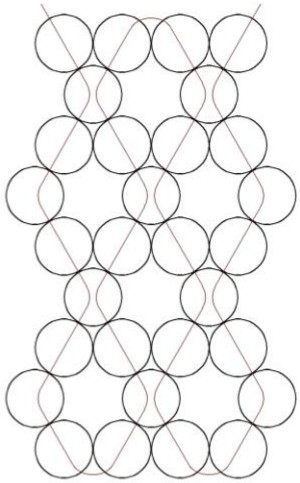

Shema za izradu baranjske oglice, tehnika pletenja mreže

3. Pletenje na više niti

U sjeverozapadnoj Hrvatskoj nakit se radi preplitanjem više niti (4 – 12 niti) koje su nekad bile dlake iz konjskog repa, a danas se zamjenski upotrebljava ribički najlon (flaks) debljine 0,25 do 0,30 mm. Niti se prepliću tako da tvore mrežu prema predlošku.

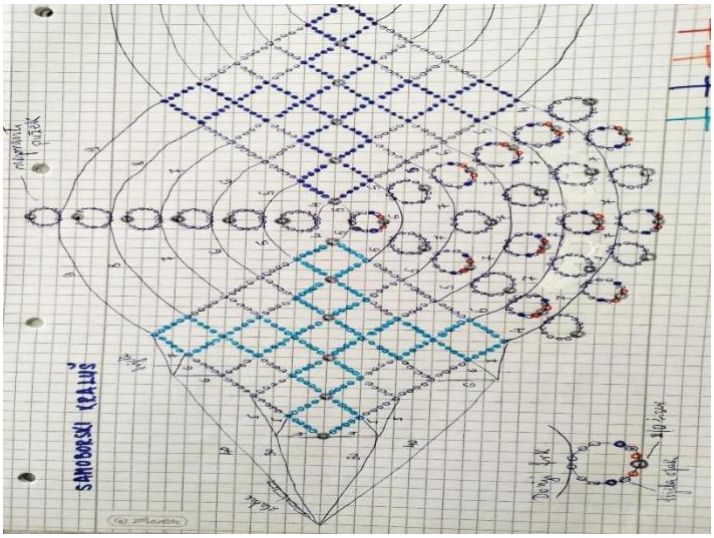

Shema za pletenje na više niti

Najpoznatiji nakit izrađen ovom tehnikom je samoborski *kraluž,* koji je zaštićeno nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske.

4. Nizanje dvjema iglama

Za izradu nakita potrebne su dvije igle i konac; konac se isprepliće kroz jedno zrno i tako se stvaraju križići koji se međusobno povezuju. Ta se tehnika često naziva manastirsko pletenje.

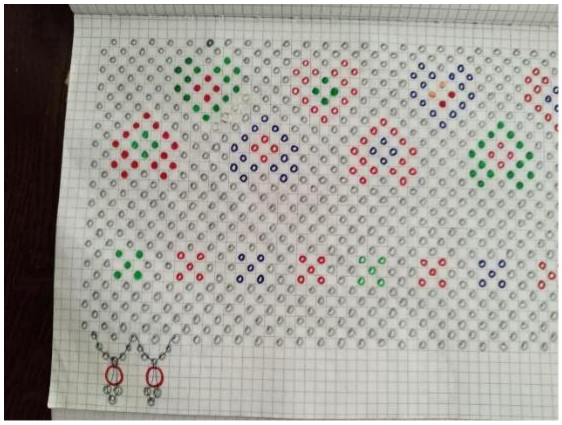

Shema za nizanje dvjema iglama

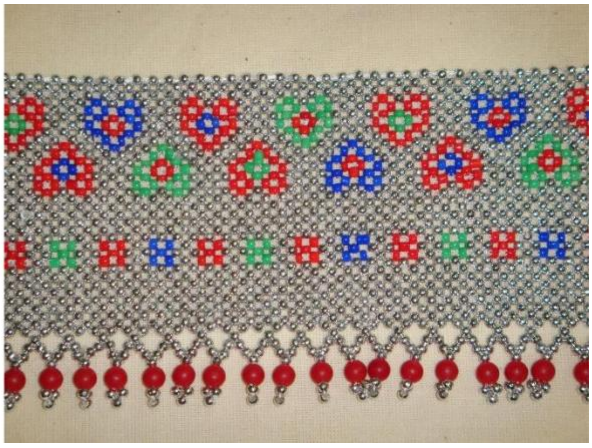

Detalj ogrlice iz Baranje izrađene tehnikom nizanja dvjema iglama.

5. Tkanje

Na malom tkalačkom stanu napravi se osnova od konca koja se isprepliće sa zrncima nanizanima na potku. Zrnca se učvršćuju prolaskom igle i konca kroz sva zrnca na drugu stranu.

Shema za tkane narukvice

Rad na malom tkalačkom stanu

6. Peyote bod

Zrna se nižu iglom i koncem tako da se u svakom stupcu doda zrno i preskače jedno zrno pa se prolazi kroz sljedeće.

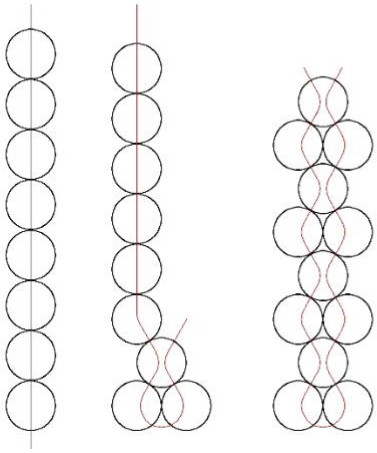

Shema Peyote boda

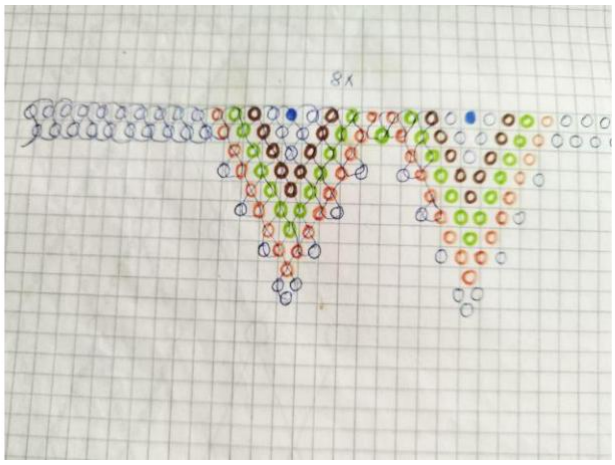

Shema za ogrlicu iz Čađavice

Ogrlica iz Čađavice (Podravina) izrađena tehnikom *peyote* boda

7. Brick stitch

Zrna se iglom i koncem slažu na način „slaganja cigli“, tako da se u sljedećem retku konac ne provlači kroz zrna u donjem retku, nego se hvata za konac između dva zrna.

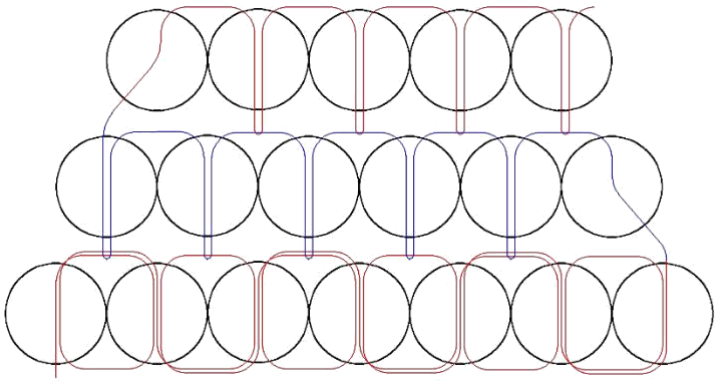

Shema za *brick stitch*

8. Kukičanje

Zrna se nižu na konac za kukičanje te se kukiča „mrtvim“ bodom, tako da se iza svake očice spušta novo zrno i oplete kukicom.

Ogrlica *guja* iz Usore, Bosna i Hercegovina

9. Pletenje

Zrna se nižu na vunu za pletenje te se plete dvjema iglama ravnim bodom. Zrna se prema nacrtu spuštaju i upliću. Na takav se način ukrašavaju narukvice *šticle* i čarape, a u nekim krajevima pregače i pojasevi.

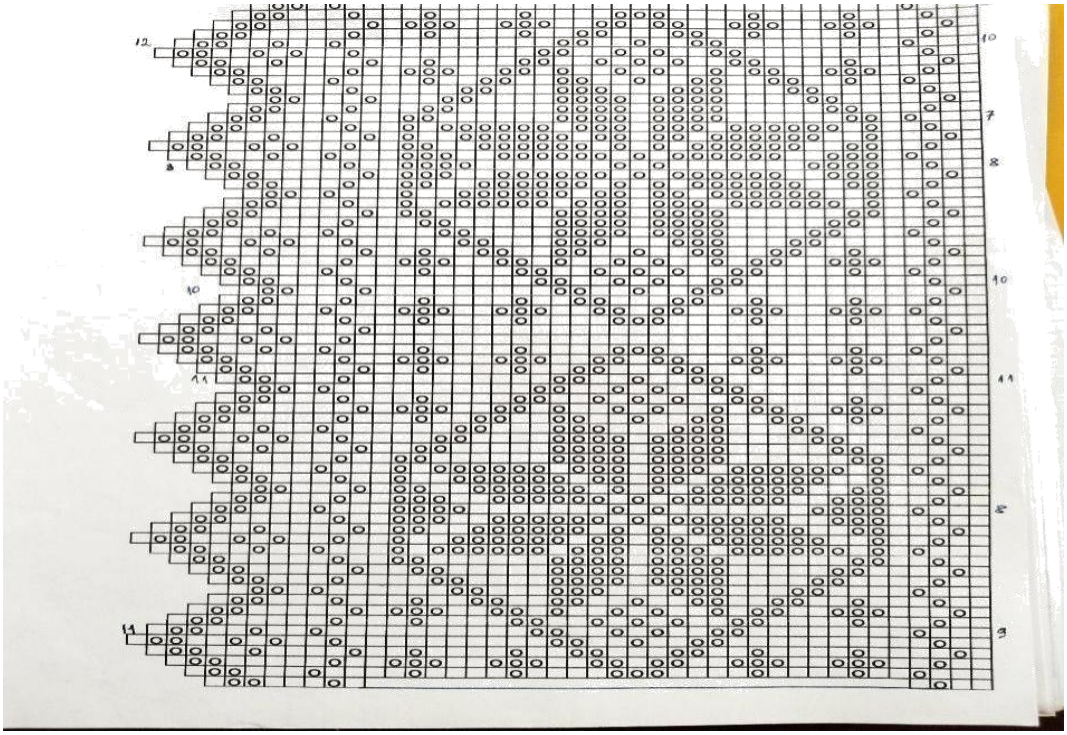

Shema za pletenje narukvica *šticli*

Šticle

10. Apliciranje

Ovom tehnikom zrna se našivaju na plišanu traku ili na odjevni predmet. Mogu se našivati pojedinačno ili se izradi dio nakita sa zrnima te se on našiva na odjevni predmet.

Ženski nakit iz Turopolja

Detalj baranjske ogrlice

Detalj oglavlja *parte* iz Posavine

Detalj ženskog pojasa sa Korduna

Ogrlica *tumbalki*
Rodopi
Bugarska

Ženska ogrlica
Vrnavokolo
Kosovo

Ženska ogrlica
Tok rijeke Zambezi
Mozambik

Ogrlica *tumbalki*
Bugarska

pletene narukvice *šticle*
zapadna Slavonija
Croatia

Pletene narukvice *šticle*
Slavonski Brod
Hrvatska

Pletene narukvice *šticle*
Bizovac
Hrvatska

Ženske pletene narukvice
Litva

Muške petene narukvice *šticle*
Zapadna Slavonija
Hrvatska

Ženska ogrlica
Ukrajina

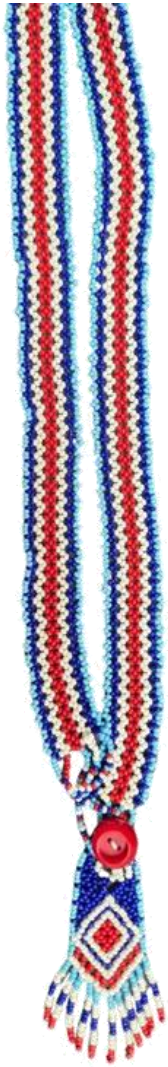

Ženska ogrlica
Nagaland
Indija

Ljubavno pismo
pleme Zulu
Afrika

Ljubavno pismo
pleme Zulu
Afrika

Ljubavno pismo
pleme Zulu
Afrika

Ljubavno pismo
pleme Zulu
Afrika

Ljubavno pismo
pleme Zulu
Afrika

Ljubavno pismo
pleme Zulu
Afrika

Kotiljon
Ukrajina

Ženska ogrlica
Tolisa
Bosna i Hercegovina

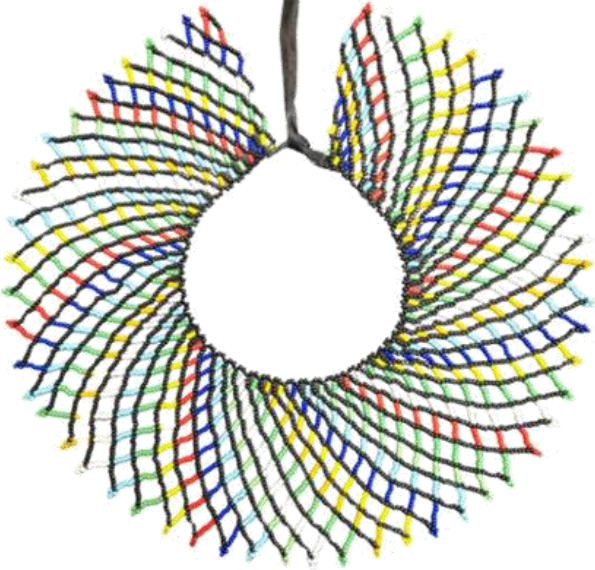

Ženska Ogrlica
pleme Zulu
Afrika

Ogrlica
Mađarsla

Ogrlica
pleme Zulu
Južnoafrička Republika

ženska ogrlica
Rumunjska

Ženska ogrlica
Posavina
Hrvatska

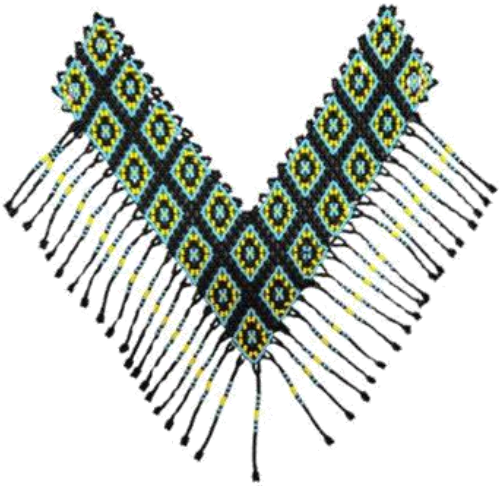

ženska ogrlica
Amazona
Južna Amerika

ženska ogrlica
pleme Zulu
Južnoafrička Republika

ženska ogrlica
Rumunjska

ženski prsni nakit
Turkmenistan

Ukras oko ženskog struka
plema Mandaya
Filipini

ženska ogrlica
pleme Afar
Etiopija

Pojas
Guerrero Zihuantanejo
Meksiko

Ženska ogrlica
pleme Kalbeliya
Indija

Ženska ogrlica
Peru

Ženska ogrlica
Borneo

Ženski prsni nakit
pleme Embera
Panama

Ženski broš srce
Pokuplje
Hrvatska

Muška kravata
Xhosa pleme
Južnoagrička Republika

mladoženjina kravata
Bistra
Hrvatska

Ženski broševi
Tomislavgrad
Bosna i Hercegovina

Partica (dio svečanog oglavlja)
Bratina
Hrvatska

Ženska ogrlica
Davor
Hrvatska

Ženska ogrlica *kraluš*
Samobor
Hrvatska

Ženska ogrlica *struka*
Moslavina
Hrvatska

Ženska ogrlica *kraluš*
Bistra
Hrvatska

Ženska ogrlica
Tuzla
Bosna i Hercegovina

Ženska ogrlica
Baranja
Hrvatska

Ženska ogrlica
Rusija

Ženska ogrlica
Rumunjska

Ženska ogrlica
Mađarska

Ženska ogrlica
Beograd
Srbija

Ženska ogrlica
Letnica
Kosovo

ženski pojas
Imljani
Bosna i Hercegovina

ženski pojas
Kosovo

ženski pojas
Bosna
Bosna i Hercegovina

ženski pojas
Vrlika
Hrvatska

ženska ogrlica
Baranja
Hrvatska

Svadbeno oglavlje *parta*
Posavski Bregi
Hrvatska

Ivan Terzić

Ivan Terzić, rođen je u Užicu, Republika Srbija, 1978. godine. Po obrazovanju je diplomirani etnolog antropolog, oženjen, otac troje djece. Živi i radi u Beogradu. Njegova povezanost s folklorom seže još od osnovne i srednje škole kada sam bio član KUD-a Prvi Partizan iz Užica te je prve kontake sa tradicionalnom pjesmom, plesom i nošnjom stekao upravu tu. To je opredjelilo i njegov profesionalni put jer je nakon srednje škole upisao Filozofski Fakultet u Beogradu, smjer etnologija-antropologija na kojem je kasnije i diplomirao. Prvi kontakt I prva znanja, ali ujedno i ona najznačajnija bez kojih nikakva daljnja samostalna nadogradnja i usavršavanje gotovo da ne bi bilo moguće, naučio je od Vinke Mareković na Hrvatskoj Etnoriznici koja je na toj i svim prethodnim i budućim Etnoriznicama bila edukator i demonstrator tehnika izrade tradicionalnog nakita. Na prvu (za njega prvu) bračku radionicu 2012. došao je nakon prethodno ostvarenih etnoloških kontakata i projekata odrađenih u suradnji s Posudionicom i radionicom narodnih nošnji (današnji Centar za tradicijsku kulturnu baštinu) i kolegom Josipom Forjanom. Dolaskom u okruženje u kojem nastaje ono što je kao etnolog poznavao većinom samo u teoriji, izrada nakita je nešto što mu je na prvi mah okupiralo pažnju i čemu se posvetio. Imajući uvid u mnoge etnografske zbirke u Srbiji i shvativši koliko je zapravo bogatstvo raznolikosti ovog segmenta tradicionalne kulture s jedne strane, a koliko je na folklornoj sceni u tom trenutku bilo odsudstvo i nepoznavanje ovog nakita s druge strane, želja mu je bila da se to bogatstvo i ljepota nakita od perli predstavi široj javnosti i revitaliziraju tehnike njegove izrade kojima se u Srbiji do tog trenutka nitko nije bavio. Bavi se isključivo izradom nakita od perli, a u najvećoj mjeri to je tradicionalni nakit s tim da periodično izrađuje i pojedine komade nakita koji su rađeni tradicionalnim tehnikama, ali u završnom obliku imaju izgled suvremeno nosivog nakita. Od svega što je izradio, u posbnom sječanju mu je ostao njegov prvi čustek – specifična vrsta muškog nakita nošenog na području Kosovskog Pomoravlja. Kako kaže, dobro ga je namučio! Sa pripremom odnosno crtanjem sheme, potom nizanjem perli na konac, jedne po jedne nekih 11 metara, a onda uheklavanje jedne po jedne perle, njegova je izrada trajala skoro mjesec dana sa po 6 do 8 sati rada dnevno. Ukoliko je nakit koji izrađuje namjenjen folklornim društvima koja će taj nakit javno prezentirati i time zainteresirati i druge ansamble da sebi nabave ili naprave slične komade nakita, veoma je važno da taj „revitalizirni“ i prvi komad nakita nekoga kraja bude što sličniji originalu i da zadrži svoj

identitet koji se ogleda upravo u tehnici, materijalu i finalnom obliku tog predmeta. Kada je sama izrada u pitanju, alat nije problematičan. To su različite vrste konaca (pamučni, sintetski, najlonski) i različite vrste igala (obične šivaće, ali tanke, te eventualno iglice za kukičanje, takozvane heklice). Što se materijala tiče, odnosno nabave perli, to je malo kompliciranije. U Srbiji se rijetko gdje mogu nabaviti češke Preciosa perle koje su se pokazale kao najbolje za izradu ovakvog nakita zbog svoje ujednačenosti u veličini, ali i zbog palete dostupnih boja tako da ih nabavlja ili iz Hrvatske, ili direktno iz Češke koristeći nečiji turistički odlazak za ovu „uslugu". Do informacija o starim tehnikama i originalnim komadima dolazi na različite načine. Prema originalnim primjerkcima (sa terena ili iz muzejskih zbirki) je najlakše izraditi repliku nekog komada. Kada to nije moguće, onda je i fotografija u boji nešto što također olakšava posao. Kada ste dovoljno dugo u tome, dovoljna vam je već i crno bijela fotografija, a nekada čak i tekstualni opis određenog komada kako biste mogli odraditi njegovu rekonstrukciju. Naravno, uz prethodno stećena znanja o tehnikama, koloritu, oblicima i varijntama nakita od perli nošenih u tom kraju.

U radu ga najviše motivira ono što se u žargonu kaže *smirela* – nešto što ga potpuno relaksira u vremenu u kojem nam se većina dana svede na rad na računalu ili telefon u ruci. A s druge strane, proces stvaranja nečega ni iz čega je nešto što svakome godi. Raduje ga što je trenutni trent povratak tradiciji u svakom njenom obliku. Velik broj mladih, bar u Srbiji, trenutno je posvećen sakupljanju i revlitaliziranju nošnje svog kraja. U naćinu odjevanja nekoga kraja nakit igra veoma značajnu ulogu te se oni trude da to kompletiraju i da svaki od tih nabavljenih kompleta bude zaista reprezentatitvan i da se rekonstruira, to jest, izradi replika odgovarajućeg nakita ukoliko im on neodstaje. Sa druge strane, iste tehnike izrade se koriste prilikom izrade suvremeno nosivog nakita što onima koji se bave ovim zanatom otvara više mogućnosti i slobodu da kreiraju vlastiti nakit. Kada god se ukaže prilika za time, vrlo rado prenosi svoje zanje u obliku kratkih on-line uputstva, smjernica u obliku dostupnih tutoriala ili specijalno organiziranih radionica te uvijek, svima i sa velikim zadovoljstvom pokušava prenjeti bar dio svojih znanja da zainteresira druge za izradu tradiconalnog nakita smatrajući da je nakit veoma važan dio u kompletu nošnje nekog kraja, a da je veoma dugo bio zapostavljen i u drugom planu.

Nit koja povezuje: Tradicionalni nakit od perli u kulturi srpskog naroda

Ivan Terzić, dipl. Etnolog – atropolog

Čovjek oduvijek osjeća potrebu da se ukrašava. Ta potreba nije samo estetska. U dubljem smislu, ona je očitovanje pripadnosti, nade, moći, vjere ili ljubavi. Nakit je jedna od prvih čovjekovih tvorevina u kojoj se susreću ruka i duh − nešto što se izrađuje, ali i nešto što se osjeća. Nešto što ukrašava, ali i govori. Retci koji slijede posvećeni su tradicionalnom nakitu od perli – nakitu koji se nosio, izrađivao, darivao i nasljeđivao i u našim krajevima, ali i diljem svijeta. Riječ je o nakitu čije je nastajanje bilo blisko povezano najčešće sa ženskim rukama i ženskim svijetom, ali i nakitu čije je stvaranje u različitim sredinama prelazilo granice spola, uzrasta i društvenog statusa. Taj je nakit bio dio nošnje, ali i dio duše – znak zrelosti, simbol zaštite, glas obiteljske časti, nijemi svjedok osobne i kolektivne povijesti. Perle, sitne točke boje i svjetlosti, povezivane su u dugačke nizove, u tkanice, u ornamente, u priče. U njima je svaki narod ostavio svoj trag: u rasporedu boja, u motivima, u materijalu. A svaki majstor unosio je u njih i nešto svoje – ukus, umijeće, vrijeme, strpljenje. Perle su tako postale više od običnog ukrasa. Postale su nevidljivo, ali čvrsto tkivo koje povezuje prošlost i sadašnjost, pojedinca i zajednicu. Tijelo ukrašeno nakitom pretvara se u priču − tihu, neobjavljenu, koja nam govori ono što bismo željeli znati o osobi, bez ijednog postavljenog pitanja, bez ijedne izgovorene riječi.

Nakit je jedan od najstarijih oblika čovjekove umjetničke i simboličke izražajnosti. U narodu se za nakit često kaže „nakiće“ ili „kitnja“, a od te riječi potječe i glagol kićenje. Upravo iz toga može se izvesti slikovita definicija: nakit je skupina ukrasnih detalja najraznovrsnijih oblika i mnogih vrsta kojima čovjek kiti svoje tijelo i odjeću.

U tradicionalnim društvima našega podneblja nakit je bio mnogo više od ukrasa − predstavljao je simbol društvenoga statusa, svjedočanstvo prijelaznih životnih faza, ali i sredstvo magijske zaštite od zlih sila. U sklopu narodne nošnje imao je i funkciju ‘osobne iskaznice’. Iz nakita se mogla ‘čitati’ životna dob, bračno stanje, pa čak i materijalno blagostanje osobe i sredine iz koje ona potječe. Osobito je znakovit bio nakit koji je nosila djevojka kad se predstavljala za udaju, kao i nevjesta na dan vjenčanja; tada se birao najljepši i najraskošniji nakit, često dopunjen detaljima koji su odražavali ugled i imućnost obitelji.
Jedan od najrasprostranjenijih i vizualno najdojmljivijih oblika bio je nakit od perli — sitnih staklenih, prirodnih ili metalnih zrnaca koji su, u raznovrsnim tehnikama nizanja, krasili vratove, glave, prsa, ruke osobe, pa čak i dijelove odjeće. Nakit od perlica nije bio samo estetski ukras, nego i svjedočanstvo umijeća, strpljenja i osjećaja za lijepo

onih koji ga izrađuju. Danas je simbolika toga nakita možda izblijedjela, ali njegova ljepota i dalje plijeni pozornost.

S obzirom na raznovrsnost, nakit od perlica, kao dio tradicijske kulture, može se promatrati prema više kriterija: kao muški ili ženski, seoski ili gradski, nakit ručne ili zanatske izrade... Osim toga, nakit možemo podijeliti prema tehnikama kojima je izrađen, ali i prema dijelu tijela na kojemu je nošen. U tradicionalnoj kulturi Srba nakit se razvijao u bliskoj vezi s nošnjom i pratio je čovjekovu fizičku formu u svakom detalju. Upravo zbog te povezanosti s tijelom, najprirodnija i najčešća podjela nakita i jest podjela prema mjestu, odnosno dijelu tijela na kojem se nosi.

Nakit koji se nosio na glavi bio je jedna od najsloženijih i najvažnijih kategorija ženske tradicionalne nošnje. U tu skupinu ubrajaju se raznovrsni oblici: vijenci, krune, dijademe, *počelice*, *tepeluci*, *minđuše*, podbradnici, igle, privjesci, pa i dekorativne perjanice, upletnjaci i bogati cvjetni 'aranžmani'. Ti ukrasi nisu bili samo estetski dodatak; često su imali ritualnu ulogu, naročito u kontekstu običaja vezanih uz plodnost, prelazak iz djevojaštva u brak, kao i javno označavanje ženina bračnog i društvenog statusa. Jedan od takvih ukrasa bila je *čelenka*, oglavlje karakteristično za gradske sredine Kosova i Metohije, naročito za Prizren. Izrađivana filigranskom tehnikom u obliku trepetljike s visećim *paricama*, *čelenka* je bila postavljena na polukružno postolje obloženo čohom i bogato ukrašena nizovima zašivenih metalnih *parica*, u čijem je središtu dominirao veliki dukat. Upravo je njegova pozicija otkrivala ženin društveni status: otkriven – bio je simbol djevojaštva, a djelomično prekriven – znak da je žena udana. Nizovi sitnih perli, koralja, školjkica, jantara i *manistre* koji su se spuštali od *čelenke* niz obraze do ramena, pretvarali su to oglavlje u ukras koji je nosio i duboko simboličko značenje.

Nakit nošen oko vrata obuhvaćao je širok spektar oblika i stilova − od jednostrukih ili višestrukih nizova perli i novčića, do složenih ogrlica u formi ovratnika koje su objedinjavale dekorativnu i simboličku funkciju. U seoskim sredinama, žene su često nosile i po nekoliko ogrlica istovremeno, a njihov izgled i bogatstvo ovisili su o obiteljskom statusu, lokalnoj tradiciji, ali i o spretnosti izrađivača. Ogrlice su nastajale nizanjem staklenih perli (*đinđuvica, mrnđelica, manistre, bobaka*), ali i dodatkom poludragog kamenja, školjkica, puceta ili metalnog novca na različite osnove: tekstil, konjsku strunu, pa čak i tanku žicu.

Nakit koji je pokrivao prsa bio je među najdojmljivijim dijelovima ženske nošnje, jer nije samo ukrašavao, nego i svjedočio o društvenom položaju, imovinskom statusu i regionalnoj pripadnosti žene. Toj skupini pripadali su *nadgrudnici, toke, đerdani, ćusteci* – raznovrsni oblici nakita izrađeni od perli, staklene paste, srebra, sitnog metalnog novca, a nerijetko i u kombinaciji s tekstilom ili kožom. Za razliku od klasičnih ogrlica, koje su se nosile uz vrat, ta vrsta nakita postavljala se izravno preko prsa i često učvršćivala za odjeću posebnim kukicama ili trakama. Na širem srpskom etničkom prostoru naročito je bio rasprostranjen *nadgrudnik*, poznat i pod nazivima *đerdan, gerdan* ili *perišan*. U svojoj najjednostavnijoj formi činili su ga metalni lančići sa sitnim visećim privjescima, koji su se kvačili za odjeću na ramenima. Složeniji oblici radili su se na osnovi od domaćega platna pravokutnog oblika, bogato ukrašenog ušivenim perlama i nizovima sitnog novca. Takav ukras iznad prsa nije bio samo predmet

vizualnog uživanja, nego je odražavao umijeće žene koja ga je izrađivala, priliku za koju se nosi, ali i zajednicu iz koje potječe.

I nakit nošen oko struka bio je važan segment ženske nošnje, jer je istovremeno imao praktičnu, ali i duboko simboličku funkciju. Pojasevi su držali odjeću na okupu i vizualno isticali cijelu figuru, dok su materijali, tehnike izrade i bogatstvo ukrasa jasno upućivali na ženin društveni status, bračno stanje ili regionalnu pripadnost. Unutar te kategorije javljali su se tekstilni pojasevi s utkivanim ili našivenim perlama, kožnati pojasevi s metalnim aplikacijama, metalne kopče, puceta i rese, kao i različiti ukrasni privjesci koji su se dodavali sa strane ili padali niz bokove. Posebno je dojmljiv primjer *akičar* – raskošni i svečani pojas koji je bio dio nevjestina nakita u dinarskim krajevima Crne Gore, Hercegovine i dijelova Dalmacije tijekom 19. stoljeća. Izrađivan od debele, često dvostruke kože, takav je pojas bio bogato ukrašen *karneolima* (poludragim kamenjem toplih tonova, od narančaste do tamnocrvene), uokvirenima u metalne granulirane obruče. *Karneoli* su se nizali u tri reda, u pravilnom rasporedu, tako da su prekrivali cijeli prednji dio pojasa. Osim estetskoga dojma, *akičar* je nosio i zaštitnu (apotropejsku) simboliku: crvena boja smatrana je u narodnoj kulturi moćnim saveznikom u očuvanju zdravlja i obrani od zlih sila. Nošen uz svečanu nošnju, pojas je bio vidljiv znak prestiža, zaštite i blagoslova.

Nakit za ruke, kao vizualno istaknut detalj koji zatvara kompoziciju nošnje na površinama šake i zgloba, bio je spoj praktičnosti, dekorativnosti i osobne izražajnosti. Osim metalnog prstenja i *grivni*, koje su izrađivali zanatlije, u seoskim sredinama naročito su bile rasprostranjene narukvice od sitnog staklenog zrnja, tj. perlica. Izrađivane su nizanjem, pletenjem i kukičanjem raznobojnih perli na pamučnim, vunenim ili kudjeljnim koncima. Oblikovane su tako da podsjećaju na završetke rukava ili manšete, širine od dva do pet centimetara, a često su se nosile i po nekoliko odjednom. Motivi su varirali – od lozica i cvjetova, preko rombova i cik-cak linija, do natpisa poput imena vlasnice, dok su boje bile jarke: pretežito crvena, narančasta, žuta i zelena. Da bi se zaštitile od habanja, s unutarnje strane često su bile podstavljene domaćim platnom. Zanimljiv oblik nakita za ruke bile su i *šticle* (*šticne, zašaknice, narukvice*...) koje su nosili i muškarci i žene diljem srpskoga etničkog prostora. Bile su to široke vunene narukvice, najčešće pletene, koje su se nosile ili iznad šake ili preko *taslica* košulje. Ukrašavane su na dva načina: vezom u boji ili perlama upletenim prema točno određenim ornamentima. Te perle, najčešće bijele, unaprijed su se nizale na konac, a zatim su, prateći shemu, uplitane u pletivo, stvarajući geometrijske, cvjetne, pa čak i figuralne motive. Najsloženije i najkoloritnije *šticle* nastajale su kombiniranjem tih dviju tehnika: najprije se pletivo ukrašavalo perlama, a zatim dodatno isticalo vezom lančanim bodom u boji. Takvi su primjerci bili naročito karakteristični za Slavoniju i Bosansku Posavinu, odražavajući spoj estetske inventivnosti i regionalne stilizacije.

Nakit za noge, iako rjeđi od ostalih vrsta ukrasa, ipak je imao svoje mjesto u tradicionalnoj kulturi. Njegova funkcija bila je pretežito praktična, ali i estetska – služio je za učvršćivanje čarape na predjelu lista, čime se pridonosilo urednosti i kompaktnosti cjelokupne nošnje. Najčešći oblici takvoga nakita bile su razne vrste *dizgi* i *potkolenki*, koje su izrađivane od pletiva ili sukna, a zatim ukrašavane *kićankama* od raznobojne vune, metalnim novčićima i staklenim perlama. Iako

diskretniji, ti detalji svjedoče o pozornosti koja se poklanjala svakom dijelu tijela i svakom sloju odjeće.

Navedena podjela nakita prema dijelovima tijela ne odražava samo praktičnu sistematizaciju; ona nam istovremeno otkriva društvenu ulogu, estetske domete i simboličke konotacije svakog ukrasa. Funkcijom, oblikom i materijalima od kojih je nakit izrađivan otkriva se kompleksna povezanost tijela, odjeće i kulturnog identiteta u tradicionalnom načinu života. Svaki komad nakita bio je istovremeno i osobna izjava i poruka zajednici, ali i čin memoriranja statusa, spola, dobi, pa čak i emocionalnog ili ritualnog stanja onoga tko ga nosi.

Za razliku od nakita od plemenitih metala, nakit od perli najčešće se izrađivao u kućnoj radinosti, rukama koje su vještinu nizanja, vezivanja i ukrašavanja usvajale unutar obitelji i prenosile s koljena na koljeno. Osnovni materijal bile su staklene perle, uvezene iz srednje Europe, prije svega iz Češke i Venecije, ali i s istoka − s prostora Orijenta, Turske... Domaća proizvodnja bila je rjeđa, ali je pridonosila bogatstvu oblika i boja koje su karakterizirale naš tradicionalni nakit. Perle su nabavljane na sajmovima (pijacama ili vašarima) ili su dobivane u miraz, a bile su vrijedne ne samo zbog svoje ljepote nego i zbog široke mogućnosti kreativne uporabe.

Iako tehnički jednostavniji od obrade metala, rad s perlama zahtijevao je izuzetnu finu motoriku, osjećaj za ritam i kompoziciju, kao i poznavanje lokalnih dekorativnih obrazaca. Upravo je u tome njegova vrijednost: svaki komad bio je jedinstven, odraz izrađivačeve osobnosti, ali i svjedočanstvo kulturne matrice kojoj je pripadao. Za razliku od masovne proizvodnje suvremenog doba, svaki tradicijski komad bio je jedinstven, ne samo zbog materijala i boja nego i zbog tehnike kojom je nastajao. Tehnike su se prenosile usmeno i praktično, s generacije na generaciju, često unutar obitelji ili lokalne zajednice, pa i među putujućim zanatlijama koji su ih širili dalje.

Osnovni oblik rada s perlama podrazumijevao je nizanje: najprije na konjsku dlaku, zatim na pamučne ili lanene niti, a poslije i na ribarski najlon. U sklopu te tehnike razvijali su se različiti pristupi, od jednostavnog nizanja (u kojemu se nit provlačila kroz perlu samo jedanput) do složenijih obrazaca koji su podrazumijevali preplitanje niti pod različitim kutovima, stvarajući geometrijske mreže, cik-cak obrasce i šare u spiralama. Takve sheme nisu bile puki ukrasi – bile su nosioci značenja, često povezani sa životnom dobi, svečanim prilikama ili lokalnom ornamentikom. Tkanje perli na minijaturnim *razbojima*, tkalačkim stanovima, bilo je možda najslikovitiji način izrade nakita. Sitne perle su se utkivale u vodoravne trake bogatih boja i ritmičnih ornamenata, a potom su se nosile kao narukvice, ogrlice, ukrasne trake, pa čak i kao aplikacije na tekstilnim dijelovima nošnji. Sličnu ulogu imala je i tehnika veza perlama, u kojoj su se perle ušivale izravno na tkaninu, oblikujući motiv koji nije izrastao iz niti, nego iz samih perli. Takvim vezom bile su ukrašavane pregače, oglavlja, rukavi, pa i obuća. Uzorci su varirali od geometrijskih do floralnih, ali su uvijek zadržavali dublju simboliku i izražavali osjećaj za sklad i simetriju.

Neke tehnike bile su još kompleksnije. U pletenju perli, na primjer, sitni ukrasi su se uplitali u samo pletivo, nizani unaprijed prema preciznoj shemi tako da svako zrnce zauzme točno predviđeno mjesto. Iako nenametljiva, ta metoda zahtijevala je izuzetnu koncentraciju i vještinu, naročito kad su se od nje izrađivale narukvice *šticle* ili dekorativni dijelovi čarapa i pregača. Slično je i s tehnikom kukičanja perli. Perle su se

najprije nizale na konac, a zatim spiralno kukičale, stvarajući *gajtan* od perli, čiji je izgled ovisio o rasporedu nanizanih perli u početnoj shemi. Te strukture često su se dodatno oblikovale u „bombonice" – proširenja dobivena povećavanjem broja perli po krugu – a završavale su visuljcima u obliku zvona, trokuta, troprsta ili kruga.
Sve te tehnike nisu bile zatvoreni sustavi; često su međusobno kombinirane, dopunjavane metalnim elementima, komadićima tkanine, kože, pa čak i novčićima. Perle su bile umetane u *toke, pafte* i *dugmad* ili ušivane uz rese koje su pričvršćivane za oglavlja, poprsja ili pojaseve. U njihovoj raznovrsnosti ogleda se ne samo vještina nego i dublja poruka. Raspored i boja perli, vrsta ornamenata, tehnika izrade i način nošenja nakita činili su složen sustav vizualne komunikacije – tiho, ali jasno svjedočanstvo o porijeklu, statusu, životnoj dobi i identitetu onoga tko ga je nosio ili stvarao.
Bez obzira na različita mišljenja, znanstvene pretpostavke ili kulturološke interpretacije, jedno je sigurno: nakit predstavlja jednu od najstarijih kulturnih pojava u ljudskoj povijesti − prisutnu, prepoznatljivu i voljenu u svim narodima svijeta. Njegovo postojanje ne ovisi o jednom povijesnom razdoblju ili jednoj civilizaciji, nego obuhvaća cijeli spektar ljudskih kultura, od prapovijesti do suvremenog doba. Sve ostale uloge, vrijednosti i simbolička značenja koja su nakitu tijekom vremena pripisivana − bilo da je riječ o obrednoj, društvenoj, estetskoj ili magijskoj funkciji − zapravo su odraz kulturnih potreba i uvjerenja pojedinačnih zajednica. S jedne strane, nakit je duboko osobna kategorija, dio kulturnog koda svakog naroda. S druge strane, on je i univerzalna pojava − kulturni element koji povezuje različite zajednice, posebno one koje žive u sličnim prirodnim, ekonomskim, društvenim ili duhovnim uvjetima. Upravo ta dvostrukost (osobna i općeljudska) čini nakit neprolaznim svjedočanstvom ljudske potrebe za ljepotom, identitetom i smislom.

Izvori i literatura

1. Pantelić, Nikola, *Nakit i kićenje*, katalog izložbe, Etnografski muzej Beograd, 1971.
2. Petrovik, Milena, *Tancot na staklenite perli*, katalog izložbe, Muzej Makedonije, Skoplje, 2003.
3. Tešić, Đorđe, *Narodni nakit 19. veka prema zbirci EM u Beogradu*, GEM 26, Beograd, 1963.
4. Tešić, Jelena, *Nevestinski nakit kod Srba u 19. veku i prvoj polovini 20. veka iz zbirke Etnografskog muzeja u Beogradu*, Etnografski muzej Beograd, 2003.
5. Vladić-Krstić, Bratislava, *Seoski nakit u BiH u 19. i prvoj polovini 20. veka*, knj. I i II, Etnografski muzej Beograd, 1995.

Pojas
Gora
Sjeverna Makedonija

Pojas *bobani kolan*
Teslić
Bosna i Hercegovina

Ženski pojas *kolan*
Bugarska

Pojas *bobani kolan*
Teslić
Bosna i Hercegovina

Pojas *bobani kolan*
Bosanska Posavina
Bosna i Hercegovina

ženski pojas *nadkolan*
Kosovsko Pomoravlje
Kosovo

ženski pojas
Pčinja
Srbija

pojas *kolan od manistre*
Bugarska

pojas *kolan od manistre*
okolica Skoplja
Sjeverna Makedonija

ženski pojas *tkanica ukrašena bobicama*
Prnjavor
Bosna i Hercegovina

Pojas *kolan od manistre*
Srbija

Pojas b*obani kolan*
Prnjavor
Bosna i Hercegovina

Pojas *kolan od manistre*
Srbija

Pojas *kolan od manistre*
Srbija

Ženski pojas *kolan od manistre*
Prizrenska gora
Kosovo

Bobani pojas
Imljani
Bosna i Hercegovina

Pojas
Banja Luka
Bosna i Hercegovina

Žensko oglavlje
Livno
Bosna i Hercegovina

Ženski broš za jelek
Pčinja
Srbija

Broš *bašlija*
Teslić
Bosna i Hercegovina

Satnik za džepni sat
Pčinja
Srbija

Broš *bašlija*
Imljani
Bosna i Hercegovina

Ženski ukras za galvu
Kosovsko Pomoravlje
Kosovo

Ogrlica *od manistre*
Pčinja
Srbija

Guja od manistre
Bujanovac
Srbija

Ženski *čustek*
Kosovo

Ženski *đerdan*
Sjeničko-posterska visoravan
Srbija

Ženski nakit za grudi
Metohija
Kosovo

Djevojački *đerdan*
Buđanovci
Srbija

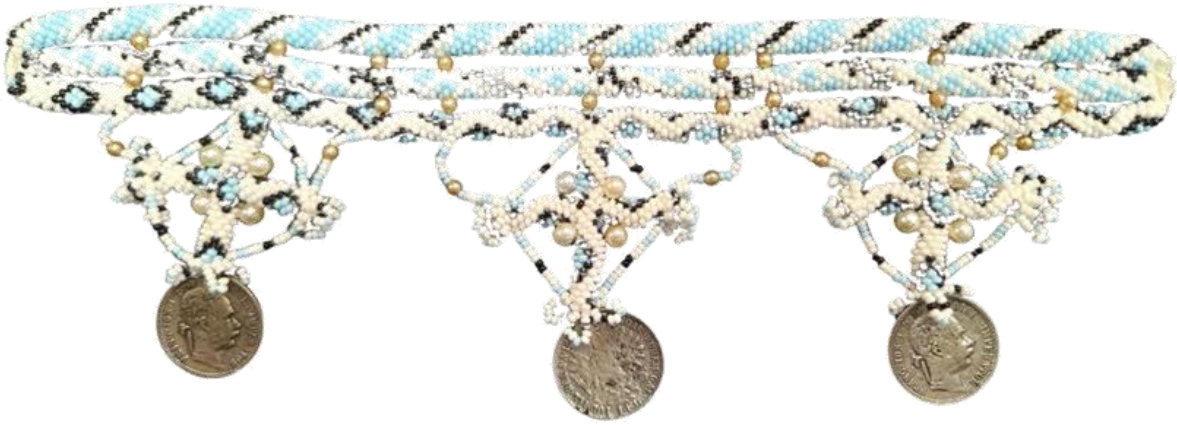

Ogrlica
Kosovo

Djevojački *đerdan*
Kosovo

Ogrlica *nakiče*
Raška
Srbija

Ogrlica *od manistre*
Pčinja
Srbija

Ženski *gendar*
Imljani
Bosna i Hercegovina

Ženski *đerdan*
Metohija
Kosovo

Ženski nakit za grudi
selo Novake
Kosovo

Uplitnjaci za kosu
Imljani
Bosna i Hercegovina

gajtan od manistre
Bujanovac
Srbija

Ženski prsni ukras
Kosovo

Ogrlica
grupa Haha plemena Berberi
Maroko

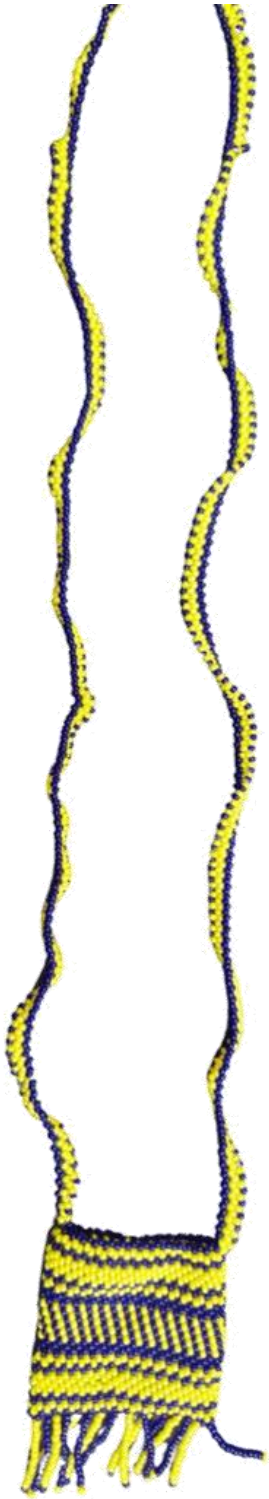

Torbica za sitan novac
južni Balkan

Ogrlica
RUsija

Ogrlica
pleme Kata
Afganistan

Muški prsni nakit
pleme Mapuchi
Argentina

Prsni nakit
Uzbekistan

ženska ogrlica *razmetki*
RUsija

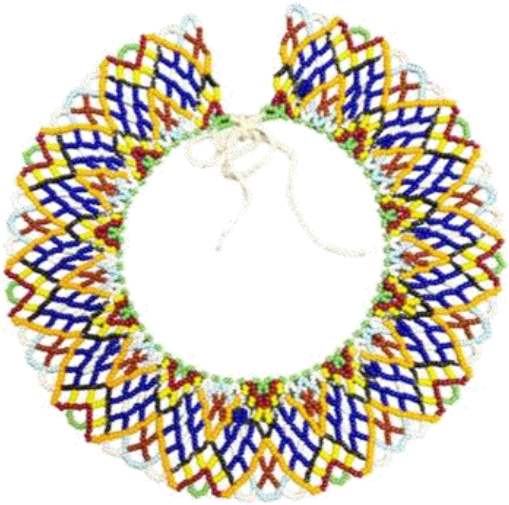

Ogrlica
Grenland

Ženska ogrlica
granica Zambije i Zimbabvea

Ogrlica
pleme Xhosa
Južnoafrička Republika

Ogrlica
planinski Kmeri
Kambodža

Ženska ogrlica
narod Galaganz
Tanzanija

Ogrlica *podnizok*
Rusija

Ogrlica
pleme Zulu
Južnoafrička Republika

Ogrlica
pleme Xhosa
Južnoafrička Republika

Ženska ogrlica
pleme Embera
Panama

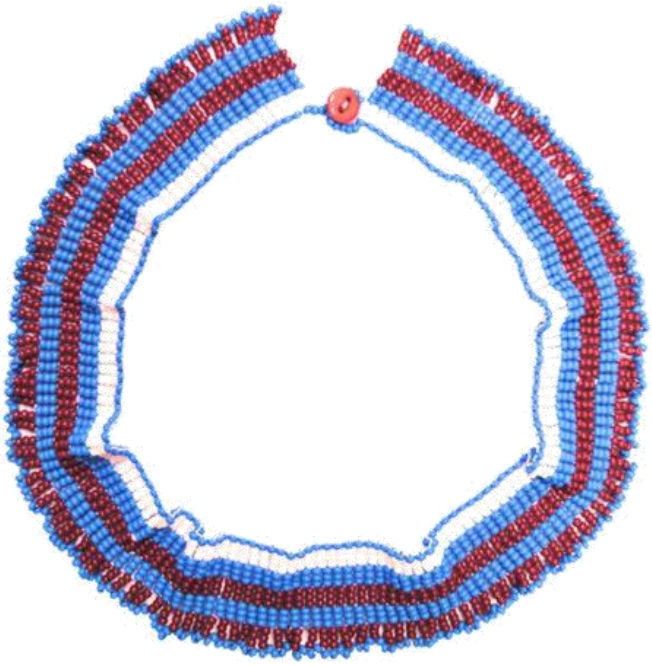

Ogrlica
pleme Xhosa
Južnoafrička Republika

Ogrlica *orlovski gajtan*
Rusija

Ogrlica dječaka
Bagobo pleme
Filipini

Ogrlica
narod Galaganza
Tanzanija

Nevjestin fes
Kosovsko Pomoravlje
Kosovo

Ženski fes
Janjevo
Kosovo

Antonio Stojčeski

Antonio Stojčeski dolazi iz Skopja, Republika Sjeverna Makedonija. Po struci je etnokoreolog i zaposlen je kao profesionalni igrač (plesač) u Nacionalnom instituciom TANEC. Završio je srednju glazbenu školu na Odjelu za tradicionalnu glazbu i ples u profilu - tradicionalni igrač (plesač) i pjevač, a kasnije i Fakultet glazbene umjetnosti na Odjelu za etnokoreologiju, gdje je, osim narodnih plesova, pjesama i instrumenata, puno naučio o tradicionalnim nošnjama i njihovom ukrašavanju. Pod mentorstvom prof. dr. Vladimira Janevskog, izradio je velik dio nakita od perli za Akademski ansambl Makedonije. Kako bi nadogradio svoje znanje, počeo je proučavati stručnu literaturu o izradi nošnji. Jednom prilikom, na natjecanju za rekonstruirane narodne nošnje u Trnjanima, osvojio je prvo mjesto u kategoriji rekonstruiranih nošnji drugih naroda. Njegova nagrada uključivala je putovanje u Pučišća na otoku Braču na radionicu "Obnavljamo baštinu" u organizaciji CTKB-a. Tamo je imao priliku naučiti mnoge tehnike izrade hrvatskih tradicionalnih nošnji koje su prisutne i u makedonskim tradicionalnim nošnjama. Konkretno, imao je priliku učiti o izradi tradicionalnog nakita od perli od gospođe Vinke Mareković i gospodina Ivana Terzića, s kojima sada izlaže u okviu ove izložbe.

Ne može izdvojiti jedan komad koji mi je posebno drag jer se svima njima posvećuje u potpunosti i trudi se da izgledaju što originalnije, ali ipak kaže kako mu je najdraže raditi sokaje, prve potpuno izvezene pokrivače za glavu koji su dodatno aplicirani perlicama, monetama i školjkama. Trenutno radi na prikupljanju materijala za svoju sljedeću izložbu vezanu uz sokaje iz Makedonije. Koristi materijale koji se mogu pronaći bilo gdje u svijetu, ali ipak većinu materijala kupuje iz Turske, Grčke i Češke, a najviše ih pronalazi u Makedoniji.

Za izradu replika uglavnom koristi stare fotografije, muzejske eksponate izložene u muzejima, kao i muzejske uzorke koji se mogu pronaći u katalozima i drugoj literaturi, te originalne uzorke nakita koje posjeduje u svojoj privatnoj kolekciji tradicionalnih predmeta.

Vjeruje da ovaj zanat ima budućnost, posebno u modnoj industriji gdje tek dolazi vrijeme povratka korijenima i etno nakitu te ukrašavanju odjeće koju nosimo etno

stilom. Svoje iskustvo prenijeo je na radionice koje pohađaju učenici Državnog glazbenog i baletnog školskog centra Ilija Nikolovski - Luj, smjer Tradicionalna glazba i ples, profil - tradicionalni plesač i pjevač. U radu mu pomaže i njegova djevojka Anastasija Boškovska, koja je također vješta u ručnoj izradi nakita od perli.

Crtica o makedonskom ukrašavanju perlicama

Antonio Stojčeski

U prvim desetljećima dvadesetog stoljeća u Makedoniji, perle su se počele masovno koristiti u proizvodnji nakita i pronašle su široku primjenu među seoskim stanovništvom. Nakit od perli prisutan je svugdje u Makedoniji, s tim da je u određenim regijama bio glavno sredstvo ukrašavanja (Istočna Makedonija), a u drugim regijama dodatni ukras metalnom nakitu (Zapadna Makedonija). U nekim dijelovima Makedonije, vez perlama koristi se i za ukrašavanje dijelova odjeće: prednjih strana djevojačkih košulja, donjeg dijela košulja, rukava, krajeva tkanih pojaseva, privjesaka za muške čarape, marama za glavu, sokaja itd. Izrađuju ga djevojke i mlađe žene, uvršten je u kategoriju kućne radinosti i istovremeno je značajan segment narodne umjetnosti, s izrazitim skladom boja i karakterističnom geometrijskom i cvjetnom ornamentikom.

Podbradnik
Bitoljsko-Prilepsko polje
Sjeverna Makedonija

Ženski ukras za struk *prečnik*
Bitoljsko-Prilepsko polje
Sjeverna Makedonija

muški pojas *kolan*
Gornja Morava
Sjeverna Makedonija

Djevojačko *kolanče*
Bitoljsko-Prilepsko polje
SJeverna Makedonija

Pojas *kolan*
Struški Drumkol
Sjeverna Makedonija

Pojas *kolan od pafte*
Radoviški Šopluk
Sjeverna Makedonija

Pojas *kolanče*
Malesija
Sjeverna Makedonija

Remen
Skopska Blatija
Sjeverna Makedonija

Ženski pojas *kolan*
Kosovo

Ženski pojas *kolan*
Slavište
Sjeverna Makedonija

Ogrlica
Ljerinsko Polje
Sjeverna Makedonija

Ukras *kiska*
Bitoljsko-Prilepsko polje
Sjeverna Makedonija

ogrlica *votus*
Donji Polog
Sjeverna Makedonija

Ukras za prsa
pleme Bregasori
Crna Gora

ogrlica *gerdan*
Donja Prespa
Sjeverna Makedonija

Sva lica perlica

Prošlost, sadašnjost i budućnost tradicijskog nakita

Autorice izložbe:
Bojana Poljaković Popović (CZTKB)
Sara Vladić Ružić

Kustosica izložbe:
Jasmina Jurković Petras (GMVT)

Suradnici na izložbi:
Vinka Mareković
Ivan Terzić
Antonio Stojčeski
Mihaela Živić

Tehnička realizacija:
Miroslav Barunac (GMVT)
Matko Kolesarić (GMVT)
Jasna Poljak (GMVT)

Grafičko oblikovanje:
Sara Vladić Ružić

Tekstove lektorirala:
Rosanda Tometić

Promidžba i marketing:
Ivan Bombaš (GMVT)
Lucija Halužan Hačić (CZTKB)

Izdavač:
Gradski muzej Virovitica
Trg bana Josipa Jelačića 33, Virovitica

Za izdavača:
Mihaela Kulej, ravnateljica

Naklada:
On-line izdanje

Organizator:
Gradski muzej VIrovitica
Centar za tradicijsku kulturnu baštinu

Potpora:
Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske
Grad VIrovitica